Egy új kormányszék, a Magyar Titkos Tanács koncepciója a „magyar” Einrichtungswerk tükrében

Megjelent: https://ujkor.hu/content/a-magyar-titkos-tanacs-koncepcioja-a-magyar-einrichtungswerk-tukreben

A történettudományban közkeletűen „magyar” Einrichtungswerk néven emlegetett javaslatgyűjtemény a magyar történelem azon szövegemlékei közé tartozik, amelyek bár nem tekinthetők elfeledettnek, mégis messzemenően kiestek a történészek vizsgálódásainak homlokteréből.

Ennek okaira több magyarázat is elképzelhető. Egyfelől e dokumentum „csupán” javaslatgyűjteményként keletkezett és az is maradt, azaz sem részleteiben, sem egészében nem vált jogszabállyá, holott rendeltetése éppen jogalkotási igények megfogalmazása volt a trónon ülő magyar király, I. Lipót felé. Emiatt közvetlen gyakorlati jelentőségéről nem igazán beszélhetünk, legfeljebb közvetett hatástörténete vizsgálható. Másfelől már saját korában háttérbe szorult, lényegében feledésbe merült a nem sokkal elkészülte után megjelent, Kollonich Lipót nevével fémjelzett „német” vagy „udvari” Einrichtungswerk miatt. Ugyanakkor meggyőződésem, hogy a magyar javaslatgyűjtemény határozottan megérdelmi a jelenkori történettudomány figyelmét.

Tapasztalatom szerint ugyanis számos kérdés áll megválaszolatlanul ezzel kapcsolatban, továbbá e szövegemlék kutatása fontos adalékokkal szolgálhat a magyar rendi politikai vezető réteg elképzeléseinek, terveinek, koncepciójának megértéséhez az ország újjáépítését illetően a törökellenes visszafoglaló háború lezárulta után. Elvégre mi reprezentálhatná utóbbit hűebben, mint egy, a változásra hajlandó, reális politikai törekvéseket megfogalmazó főurakból és főpapokból álló, ad hoc bizottság írásba foglalt véleménye, amelyet közvetlenül I. Lipót hívott össze? Cikkemben a „magyar” Einrichtungswerk főbb céljait, valamint egy új – ám végül létre nem hozott – kormányszékre, az ún. Magyar Titkos Tanácsra vonatkozó javaslatokat tekintem át, tisztázva egyúttal egy-két terminológiai bizonytalanságot is.

Rendi bizottsági tervezet, „magyar” Einrichtungswerk – helytálló megnevezések?

Mielőtt a javaslatgyűjtemény tartalmának vizsgálatára térnék, először magyarázattal szeretnék szolgálni néhány formai kérdést illetően. Nem csupán a dokumentumnak a jelen cikk elkészítéséhez primer forrásként szolgáló, Soós István történész által készített, 1991-ben megjelent fordítása, hanem a vonatkozó szakirodalom is előszeretettel hivatkozik a dokumentumra „a pozsonyi rendi bizottság tervezeteként”. Ez a megnevezés azonban számos, egyazon problémából fakadó kérdést vet fel. Fontos rámutatni, hogy tévedés rendi bizottságként hivatkozni a király által összehívott – és általa kiválasztott – főurak és főpapok ülésére, ugyanis a bizottság nem a magyar rendek felhatalmazásából, hozzájárulásával kezdte meg működését, és feladata sem a magyar rendek meglátásainak, javaslatainak összegyűjtése és képviselete volt. Ha így lett volna, azt adott esetben egy országgyűlési deputatio céljának is tűzhették volna. A király azonban nem a rendek véleményét kérte ki, hanem az általa kiválasztott magyar főrendi személyekét. A javaslatgyűjteményben tehát az ő meglátásaik manifesztálódnak. Nem a főrendek, nem a rendek, mint politikai csoportok, nem a magyar rendi országgyűlés javaslatai, hanem csak e néhány személyé. Következésképp megállapítható, hogy a „magyar” Einrichtungswerk „rendi” jelzővel illetése létrejöttének körülményei alapján, azaz formai,

illetőleg részben tartalmi okokból egyaránt erősen megkérdőjelezhető, s célszerű inkább nem így hivatkozni rá.

A következő kérdés ezzel szorosan összefügg. Egyáltalán helytálló a „magyar Einrichtungswerk" megnevezés? Elsőre evidensnek tűnhet, kivált a „német" vagy „udvari" Einrichtungswerk-kel összehasonlításban, hiszen az utóbbit elkészítő munkacsoport a császári-királyi udvar érdekeit tartotta szem előtt tervezete elkészítése során, míg a király által felkért magyar főurak a hazai közjogi hagyományokra építve rendezték egy dokumentumba javaslataikat, amely a „magyar" Einrichtungswerk nevet kapta. E szövegemlék tehát nem más és nem több, mint egy javaslatgyűjtemény, amely öt tárgykört érintve foglalta össze az érintett magyar főrendiek ajánlásait az uralkodó számára. Bár az egyes tartalmi egységek a dokumentumban világosan elkülöníthetők egymástól, tervezetnek a legnagyobb jóindulattal sem nevezhetjük, mivel nélkülözi azt a jól felépített és alapos, átfogó jelleget, amellyel a „német" vagy „udvari" Einrichtungswerk sokkal inkább bír, s amelyet teljes nevén hagyományosan „A Magyar Királyság berendezkedési tervének/művének" szoktak fordítani. Ez az elnevezés szintén sugallja részletességét, amely nem csupán a magyarhoz hasonló, öt témakörre osztott szerkezetében tükröződik, hanem a dokumentum tartalmában is. Az Einrichtungswerk egy szisztematikus reformjavaslat volt, amely a Magyar Királyság közigazgatásának szinte valamennyi területét érintette és jelentős változtatásokat szorgalmazott.

Ehhez képest a magyar főrendiekből álló bizottság javaslatgyűjteményét olvasva az tapasztaljuk, hogy a készítők nem látták szükségét, hogy valamilyen konkrét elv mentén szintetizálják az általuk megfogalmazott észrevételeket. Ilyen funkciót legfeljebb a dokumentum elején olvasható előbeszédnek tulajdoníthatunk, amelyben rögzítésre került a király szándéka a bizottság összehívásával. Logikai vagy prioritási sorrend egyértelműen nem állapítható meg az egyes tartalmi egységek között, mindenesetre a dokumentumban elfoglalt helyük alapján vonhatunk le következtetéseket ezzel kapcsolatban. Ennek szellemében meglehetősen meghökkentő az, hogy a vallásüggyel – s nem a központi politikai vagy katonai, kamarai igazgatás ügyével – kezdődik a magyar főrendiek javaslatainak részletezése, amely arra utalhat, hogy a bizottság az egyházi igazgatás problémáinak rendezését tartotta a legégetőbbnek. Visszatérve ezen alcím alapproblémájára, berendezkedési tervnek, „Einrichtungswerknek" azért sem nevezhető e dokumentum, mert a jövőbe mutató, absztrakt javaslatok mellett fokozott figyelmet szentelt aktuális, kazuisztikus problémák rendezésének is, mint például a visszafoglaló háború révén az országban tartózkodó, fosztogató katonák megbüntetésének.

Ez viszont szétfeszíti a közjogi, különösen közigazgatási reformjavaslatok közvetítésére szolgáló „berendezkedési terv", németül Einrichtungswerk tartalmi kereteit. A fenti gondolatmenet összegzéseként megállapítható, hogy a jelen cikk tárgyát képező dokumentumot a jelenlegi helyett célszerű volna más megnevezésekkel illetni, illetőleg más jogi, jogtörténeti terminusokkal jellemezni, amelyek létrejöttének körülményeit és tartalmát egyaránt jobban kifejeznék. Ennek szellemében a „pozsonyi bizottság 1688-ban készült javaslatgyűjteménye" elnevezés megfelelőbbnek tűnik. A továbbiakban e megnevezéssel és variációival hivatkozok a dokumentumra.

A javaslatgyűjtemény célja

Mielőtt áttekintenénk a javaslatgyűjteményben rögzített, a Magyar Titkos Tanácsot érintő ajánlásokat, fel kell hívni a figyelmet egy nagyon fontos körülményre. Önmagában az a tény, hogy a király kikérte egy magyar urak részvételével működő bizottság véleményét az ország átfogó közjogi reformjait illetően, figyelemre méltó. A korabeli európai tendenciákkal összhangban ugyanis – elméletileg – megtehette volna, hogy a rendi képviseleti szerveket háttérbe szorítva, isteni legitimációjára hivatkozva egyeduralmi rendszert építsen ki, s minden politikai és jogi hatalmat saját kezébe összpontosítson. E törekvésének az országban tartózkodó, az udvar által fizetett, udvari és külföldi tábornokok irányítása alatt álló zsoldossereg is érvényt tudott volna szerezni. I. Lipót és tanácsadói azonban az európai nagyhatalmi törekvésekhez szükséges belpolitikai stabilitást szem előtt tartva hosszútávú megoldást szerettek volna találni a visszafoglaló háború következtében előállt, új politikai helyzetben.

A legegyszerűbbnek az érintettek megkérdezése tűnt, amivel ugyanakkor el tudták homályosítani a magyar főurak számára az udvar Grotius-i álláspontját – „*a hódító a meghódított területen a fennálló jogrendet fönntartani nem köteles, az intézményeket és törvényeket tetszése szerint alakíthatja át*" (Fraknói, 1922, 4.) – a visszafoglaló háború és a visszafoglalt területek sorsa kérdésében. Akárhogy nézzük, önmagában értékes történeti szövegemlékké válik e dokumentum pusztán azáltal, hogy megszületett, mivel képet fest az utókor számára arról, hogyan gondolkodhatott a bécsi udvar anyagi, katonai segítségére rászoruló, ugyanakkor relatív függetlenségre törekvő magyar politikai elit az ország helyzetéről a 17. század végén, s milyen hibák orvoslását várta az átfogó közjogi reformprogramtól. Az észrevételeket több oldalnyi terjedelemben, pontokba szedve tartalmazó javaslat 9 nap alatt készült el.

A dokumentum elején a korabeli törvénycikkek előbeszédéhez hasonlóan a bizottság lerója tiszteletét az uralkodó előtt, s hálát ad azért, hogy a bizottságot összehívta. Pontos személymegjelölések nélkül számba veszi a bizottság tagjait, amelyek között főpapok, bárók és főnemesek, ítélőmesterek találhatók. Ezt követően megfogalmazásra kerül a bizottság feladata, s a javaslatgyűjtemény létrejöttének esszenciája:

„[…] Azzal a szándékkal jöttünk össze, hogy amennyire csak lelkünkből telik, [a király – M.D.] *halhatatlan kegyét legalázatosabban megköszönjük és kijelentsük: Felséged veleszületett atyai kegyének és szándékának gondoskodásából és kegyelméből kifolyólag azt kívánja, hogy ezen országát a maga számára hajdani, különösen fénylő és virágzó állapotába visszaállítsa […]."* (Soós, 1991, 500.)

A továbbiakban szorosabban körülhatárolja azokat a kérdéseket, amelyekre vonatkozóan a bizottság javaslatokkal élt.

„[…] Felséged […] azt kívánja, hogy […] az ország nagyobb jóléte, megerősítése és biztonsága, valamint gyarapodása érdekében, [a bizottság tagjai – M.D.] *mind a vallási, mind a politikai, törvényszéki vagy igazságszolgáltatási, katonai és gazdasági ügyekben járjanak el vagy szorgalmasan tudakozódjanak."* (Soós, 1991, 500.)

Az idézetek alapján megállapítható, hogy a bizottság által összeállított jelentés tartalmilag távolról sem korlátozódott a szűkebb értelemben vett közigazgatás területére, hanem azt a legtágabban értelmezve, politikai, jogi, gazdasági, egyházszervezeti reformokat szorgalmazott. Ami a javaslat felépítését illeti, a dokumentum öt szerkezeti egységre (vallásügy, politika, igazságszolgáltatás, katonai ügyek, gazdaság) oszlik. Először a vallásügyet tárgyalja, ezt

követik *„a politika általános igazgatását illető ügyek”* (Soós, 1991, 504.). Az ezeket érintő meglátásokat 20 pontban foglalta össze a bizottság, amelyek azonban a közigazgatás legszélesebb körét, például a Hétszemélyes Tábla és a Magyar Udvari Kancellária reformját, a központi közigazgatási szervek és a magyar területeken állomásozó katonaság finanszírozását, az adóügyet, a mezővárosok megnövekedett számát fogják át.

Ezenkívül számos további, a háború folytán aktuálissá vált kérdést is rendezni kívántak, többek között a visszafoglalt birtokok sorsát, a visszafoglalt területeken fekvő megyék, szabad királyi városok és kiváltsággal rendelkező mezővárosok hivatalainak, törvényszékeinek helyreállítását, valamint elveszett és hiányzó pecsétjeik pótlását. A harmadik tartalmi egység az igazságszolgáltatást és a törvénykezést, a negyedik tartalmi egység a katonai igazgatást érintő változtatásokra vonatkozó javaslatokat taglalja. Végül a pénzügyi igazgatás reformjaira vonatkozó elképzeléseket részletezi a bizottság. Különösen érdekesek a Magyar Királyság egyik új központi közigazgatási szervére – az ún. Magyar Titkos Tanácsra – vonatkozó ajánlások, mivel néhány bennük foglalt részletszabály az 1722/23. évi országgyűlés törvénycikkeiben is visszaköszönt. A javaslatgyűjtemény szignifikánsan és bizonyíthatóan e tekintetben fejtette ki leginkább a hatását az utókorra, ezért a folytatásban a Magyar Titkos Tanácsot érintő javaslatokról fog szó esni.

A Magyar Titkos Tanácsra vonatkozó javaslatok

A központi közigazgatási szerveket érintő javaslatok első pontjában a Magyar Titkos Tanács létrehozataláról olvashatunk. A bizottság az ország legmagasabb bírói fórumát, a Hétszemélyes Táblát vezető, s tisztségét 1681. június 13-a óta betöltő Esterházy Pál herceg nádor mellé egy új, általános hatáskörű testületi szervet kívánt felállítani. Varga J. János történész olvasatában a bizottság tagjai a nádor által vezetett Hétszemélyes Táblát kívánták kiegészíteni kamarai, politikai (közigazgatási) és katonai ügyekben jártas szakértőkkel, s ezt Esterházy Pál nádor korábbi javaslatára utalva Magyar Titkos Tanácsnak kívánták nevezni. Ha így közelítjük meg a javaslatban foglaltakat, ez a szabályozási modell meglátásom szerint a nemesi vármegyei közgyűlés modelljében gyökeredzik, ahol egyszerre intéztek közigazgatási ügyeket, választották az országgyűlési követeket, s döntöttek el jogvitákat, funkciójában tehát keveredtek a közigazgatási és igazságszolgáltatási elemek.

Ami a Hétszemélyes Táblát illeti, a vizsgált korszakban – végső fellebbviteli bírói fórumként – ez állt a magyar bírósági szervezet csúcsán. A javaslat értelmében – Varga interpretációja alapján – hatásköreit jelentősen kibővítve a későbbiekben már nem csupán bíróságként, hanem politikai, központi közigazgatási testületként működött volna, hasonlóan a területi szinten működő nemesi vármegyék legfontosabb szervéhez, a vármegyei közgyűléshez. Napjainkban hasonló jellegű hatáskörhalmozás már a hatalommegosztás elvébe ütközne, s hatékonysági aggályokat is felvetne, ugyanakkor a 17. század második felében ez még nem vetett fel elvi problémákat, s árnyoldalai inkább a gyakorlati működésben jelentkező nehézségek, a folyamatosan növekvő és egyre több fennakadást okozó ügyteher kapcsán ütköztek ki.

Varga J. János értelmezése azonban megítélésem szerint vitatható. A javaslatgyűjtemény eredeti szövegének Soós-féle magyar fordításában egy apró, de lényeges információt fedezhetünk fel. A dokumentum ugyanis a következőképpen fogalmaz:

„A főméltóságú herceg nádor mellé rendeljenek a Hétszemélyes Táblánál a királyság főurai és hazai (ti. magyar) tanácsosai közül megbízható férfiakat, akik mind a kamarai és gazdasági,

mind a politikai és katonai ügyekben jártasak és foglalatoskodnak, s akik Szentséges Felséged gráci titkos tanácsa mintájára [sic! – M. D.] *a Magyar Titkos Tanácsot képviselik […].”* (Soós, 1991, 504.)

A „nádor mellé rendeljenek a Hétszemélyes Táblánál” fordulat valóban Varga interpretációját igazolnák, csakhogy a következő tagmondatokban szerepel egyetlen szó, ami kétségbe vonja azt. A bizottság ugyanis a Magyar Titkos Tanácsot I. Lipót udvari Titkos Tanácsa mintájára kívánta kialakítani, ami azonban eredetileg egy kül- és belpolitikai ügyekkel foglalkozó központi közigazgatási szervként, az uralkodó tanácsadó testületeként funkcionált, s igazságszolgáltatási, fellebbviteli ügyek elbírálása nem tartozott a hatáskörébe. Ez arra utal, hogy szabályozási modellként nem a nemesi vármegyét kívánták alapul venni, hanem az udvari Titkos Tanácsot. Így valószínűbbnek tűnik, hogy a bizottság szándéka egy, a Hétszemélyes Táblától függetlenül (!) létező, közigazgatási, azaz belpolitikai ügyek intézésére rendeltetett új, testületi formában működő, általános hatáskörű központi szerv létrehozatala volt, amit a bizottság egyértelműen kifejezésre juttatott: *„[…] legyenek azok az országban felmerülő összes gazdasági vagy katonai, továbbá akár politikai ügyek, ezeket Szentséges Felséged szolgálatára és az ország javának és hasznának előmozdítása érdekében* [a Magyar Titkos Tanács tagjai – M.D.] *felülvizsgálhassák, megtárgyalhassák.”* (Soós, 1991, 504.)

A Magyar Titkos Tanács feladatkörének ilyetén körülírása a bizottságnak arra a szándékra enged következtetni, hogy az új kormányszék hatáskörét az 1608. évi koronázás előtti XVIII. törvénycikk 1. §-ban foglaltakhoz hasonlóan kívánták szabályozni, amely a nádor által vezetett Magyar Tanácsot elméletben teljhatalommal ruházta fel a kormányzás tekintetében. A Magyar Titkos Tanács kiemelkedő szerepére utal hatáskörén kívül az is, hogy ezt – hasonlóan a Hétszemélyes Táblához – a legmagasabb állami tisztviselő, a nádor vezette volna. A nádor jogállása kapcsán a javaslat visszautal az 1518. évi XXXIX. törvénycikk, illetve az 1608. évi koronázás előtti XVIII. törvénycikkben foglaltakra, valamint rögzíti, hogy a nádor akadályoztatása esetén a Magyar Titkos Tanács üléseit az országbíró, az ő akadályoztatása esetén pedig a tárnokmester vezesse.

Ezt az új értelmezést támasztja alá véleményem szerint a javaslatgyűjteményben olvasható azon indítvány is, hogy „az országban felmerülő ügyek kezelésére és igazgatására” (Soós, 1991, 504.) a Magyar Titkos Tanács székhelyét Pozsonyban vagy Budán rendezzék be. Az, hogy ezt külön rögzítették a javaslatban, arra enged következtetni, hogy a bizottság szándéka szerint a Magyar Titkos Tanács nem osztotta volna a Hétszemélyes Tábla sorsát, és nem mellette, vele együtt, egy helyszínen, hanem máshol és önállóan működött volna. Ellenkező esetben úgy fogalmaztak volna, hogy a Magyar Titkos Tanács a Hétszemélyes Táblával azonos helyszínen működjön. A javaslatban azonban a Magyar Titkos Tanácsnak külön épületet szántak, amelyet az „ország házának” kívántak nevezni. Szándékuk szerint itt helyezték volna el az ország levéltárát, s más állami tisztviselők, például a kincstárnok hivatalát is, ami valóságos földrajzi centralizációt valósított volna meg az egyes hivatalok elhelyezkedése tekintetében. Mindez egyben arra is utal, hogy a – mai fogalmaink szerint – végrehajtó hatalmi ághoz tartozó szerveket igyekeztek egy épületben tömöríteni. A Hétszemélyes Tábláról, illetve egyéb bírói fórumról szó sem esett ezen utóbbi kontextusban, ami szintén inkább a Magyar Titkos Tanács szervi függetlenségen alapuló koncepcióját sugallja.

Sajátos körülmények között, a magyarországi visszafoglaló háború derekán, 1688. szeptember 13-án Pozsonyban a király utasítására összeült egy magyar főrendiekből álló bizottság, amely

9 nap alatt elkészített egy, a Magyar Királyság aktuális problémáinak orvoslására, illetve egyes központi igazgatási szervek reformjára vonatkozó javaslatgyűjteményt. Ezt a jogtörténeti jelentőséggel bíró, de jogforrássá soha nem vált dokumentumot „magyar" Einrichtungswerk néven emlegeti a történeti szakirodalom, amely a hazai történeti kutatások terén meglehetősen – tegyük hozzá: méltatlanul – háttérbe szorult. Mellőzöttsége feltehetőleg abból fakad, hogy sohasem vált belőle sem királyi rendelet, sem törvényjavaslat, törvénycikk vagy jogilag egyéb formában értelmezhető textus, azaz jogforrás. Ez pedig szerepét, fontosságát látszólag csökkenti. Háttérbe szorulásának, illetve feledésbe merülésének okát abban kereshetjük, hogy a javaslatgyűjtemény egy provizórikus időszak, a törökellenes visszafoglaló háború közepén született, s a 17-18. század fordulójának változékony évtizedeben. A bécsi udvarnak ugyanis a 18. század első két évtizedében az európai nagyhatalmi politika terén jelentkező válságok és krízisek miatt egyszerűen nem maradt kapacitása arra, hogy a belpolitikai problémák rendezésével, közjogi reformokkal foglalkozzon.

A javaslatgyűjtemény feledésbe merülésében természetesen a II. Rákóczi Ferenc nevével fémjelzett dinasztiaellenes felkelés is közrejátszott, amely kizárt bármilyen további egyeztetést a királyi udvarral a reformok kérdésében, kivált a Habsburg-háznak az 1707-ben tartott ónodi „országgyűlésen" deklarált trónfosztását követően. Noha ezen okok miatt végül a Magyar Titkos Tanács sem állt fel, a „magyar" Einrichtungswerk elképzelései nem vesztek maradéktalanul homályba. Hatása ugyanis egyértelműen tetten érhető a III. Károly magyar király uralkodásával egybeeső politikai konszolidáció évtizedeinek jogalkotásában, leginkább egy másik kormányszékre, a Helytartótanácsra vonatkozó normákban.

Molnár Dániel

Felhasznált források:

Varga J. János: Habsburg berendezkedési tervek Magyarországon 1688-1723. Az „Einrichtungswerk." *Világtörténet*, 1993/2., 20-24.

Merényi Lajos: *Herczeg Esterházy Pál nádor 1635-1713 (Magyar Történeti Életrajzok)*. Magyar Történelmi Társulat Kiadása, Budapest, 1895.

Soós István (ford.): A pozsonyi rendi bizottság tervezete. Az ún. „magyar" Einrichtungswerk." *Századok*, 1991/5-6. 500-516.

Fraknói Vilmos: *A Habsburg-ház trónöröklési jogának megállapítása az 1687/8-ik évi Országgyűlésen.* Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1922.

Gonda Imre – Niederhauser Emil: *A Habsburgok. Egy európai jelenség.* Gondolat, Budapest 1978.

Hóman Bálint – Szekfű Gyula: *Magyar történet, VI. könyv. A tizennyolcadik század.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1935.

Kovács Zsolt: *XIV. Lajos és I. Lipót hatalmi versengése a Theatrum Europaeum tükrében.* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2020.

Molnár Dániel: „Rólunk, de nélkülünk" – A karlócai békéről és annak megítéléséről. In: *Újkor.hu*, 2023. 12. 03. Elérés helye: https://ujkor.hu/content/rolunk-de-nelkulunk-a-karlocai-bekerol-es-annak-megiteleserol

Molnár Dániel: Gondolatok és problémafelvetések a „magyar” Einrichtungswerk jogtörténeti jelentőségéről. In: Szűcs Lászlóné Siska Katalin – Talabos Dávidné Lukács Nikolett (szerk.): *A jog tudománya, a mindennapok joga konferenciakötet. A 10 éves Praetor Szakkollégium jubileumi kötete.* Debrecen, 2024. 104-121.

Oross András: *EUrópa GÉNiusza. Savoyai Eugén élete és kora (1663-1736).* Kronosz Kiadó, Budapest, 2020.

Sára János: *A Habsburgok és Magyarország (950-1918).* Athenaeum, Budapest, 2001.

Tóth Lőrincz: Bevezetés. I. Lipót uralkodása és törvényei. In: Márkus Dezső (szerk.): *Magyar Törvénytár 1000-1895. 1657-1740. évi törvénycikkek (Corpus Iuris Hungarici)*. Franklin-Társulat, Budapest, 1900. 7-365.